

UNIVERSITETET I OSLO

Knud Knudsen og opphavet
til ordet *ordskifte*

Sverre Stausland
sverre.stausland@gmail.com

Forum for ålmenn lingvistikk
Institutt for lingvistiske og nordiske
studium
Universitetet i Oslo

31. mai 2024

«Knudsen laga ordet *ordskifte*»

- Didrik Arup Seip
- Einar Lundebj
- Dag Gundersen
- Finn-Erik Vinje
- Vemund Skard
- Eyvind Fjeld Halvorsen
- Lars S. Vikør
- Hildegunn Otnes og Bente Aamotsbakken
- Tove Bull

«Knudsen laga ordet *ordskifte*»

- «Knudsen har (selv) laget»
- «hans nylaging»
- «lager sjøl/laga sjølv»
- «of his own making»
- «Knudsens nylagede ord»
- «han selv har laget»
- «stammer fra Knudsen»
- «hans nyord»
- «Knudsen-danning»
- «Knudsen er opphav til»

Gamalnorsk

fyrir þann þykk ok orðaskipti sem Hǫllolfr hafði veitt honum

‘for den tykk og ordskifte som Hollolv hadde gjeve han’

Gamalislandsk

- 'ordkast, tvidrette'
- 'drøfting, ordtevling'
- 'røde, samtale'

Norrønt ordlag

at skipta orðum við einhvern

'å skifta ord ved einkvan, å tala ved einkvan'

«Knudsen kveikte oppatt det gamalnorske ordet»

Norsk riksmålsordbok:

«**ord-skifte**, et, (eft[er] g[ammel]no[rsk] *orðskipti*, først brukt i nyere sprog av Knud Knudsen)»

«*efter* – ‘dannet efter det eller det fremmede ord som mønster (oversettelseslån)’»

«Knudsen kveikte oppatt det gamalnorske ordet»

Norsk riksmålsordbok →

Norsk ordbok

Nynorskordboka

Det Norske Akademis ordbok

Aschehoug og Gyldendals store norske ordbok

Det Norske Akademis ordbok: «Visste du at “ordskifte” ble tatt opp på nytt fra norrønt av språkmannen Knud Knudsen som et norsk erstatningsord for “diskusjon”?»

Nydansk i Danmark

Hver [Student] i sær er forbunden offentlig at holde et lærd Ordskifte eller Disputasz engang om Aaret (1753).

Nydansk i Danmark

Disceptatio, -onis, f. 3. Stridighed, Trette; it. mundtlig eller skriftlig, for Retten eller imellem Lærde, udført Forklaring, Udvikling, Afhandling, Undersøgelse af en juridisk Quæstion eller af en problematisk Materie: Ordskifte, Disput, Ventileren [...] (1786).

Ventilation, en, Overveielse, Beraadslagning, Drøftelse, Ordskifte, Undersøgelse (1827).

Ordskifte, et. Samtale, hvori de Talende hyppigen afbryde hinanden; Ordvexling, Ordstrid (1833).

Ordskifte orðaskipti (sb. áttust þeir við drykkju ok orðaskipti); einkum = **Ordstrid**.

[...]

Ordvexling = Ordskifte (1851).

Nikolai Grundtvig prest

opmuntrende Ordsките (1818)

venligt Ordsките (1844)

Nydansk i Noreg

Hans Brun (1852) → Knud Knudsen (1853)?

Ole Vig

«Debat (fr[ansk]) = Meiningsskifte, **Ordskifte**» (1855)

Knud Knudsen:

«Det er således dog ikke så farligt, om en hel del av mine ordforslag blir vraket, når et og annet av dem like vel blir vedtaget eller i alle fal har vo'n til med tiden at bli det. Jeg nævner mit „almenskole“, som i 1869 tilmed blev formelig lovtaget. På god vej er ordskifte (for **Debat**), som fra mig kom in i Ole Vigs samling [...]».

Knud Knudsen → Ole Vig (1855)

Ole Vig

Debat (fr[ansk]) = Mejningsskifte, **Ordskifte** (1855)

Undertiden, ja jeg kan sige tit, sammenstilles ogsaa 2 ord, omendskjønt det ene ikke er alene dansk, det andet alene norsk, men fordi det sidste kun er *mere* norsk og *mere* folkeligt end det første.

Ole Vig

Alle fremmede Ord, som En kan undgaa uden at gjøre sig fattig og latterlig, bør gives Afsked. [...] vi [har] Tusinder af Ord, som kan gives Rejsepas jo før jo heller. [...] Hvorfor kan vi ikke stadig skrive [...] bejte (istedetfor græsse), [...] Ikonn (for Egern), Fødderne (for Benene), [...] Gut (istedetfor Dreng), Sau (for Faar), Ordskifte (for Debat), Maalføre eller Bygdemaal (for Dialekt) [...] o. s. v. o. s. v.? Ja, hvorfor kan vi ikke gaa et Skridt videre og optage ny[e] Ord af Folkesproget, hvor ingen af de mere bekjendte strækker til? Hvorfor kan ikke Volumen, som Ivar Aasen engang har sagt, ombyttes med Ruv – Anelse med Von, Dyst med Bask eller Basketak o. s. v.? – Jo, man kunde Meget, naar man bare alvorlig vilde.

Ole Vig

Det er vel overflødigt at tilføje, at jeg har holdt mig til *Ivar Aasens* Værker.

[...] alle disse Ord kan [...] give *de* Folk, der ikke har Lejlighed til at læse *Aasens* „Ordbog“, et alsidigere Begreb om Folkemaalets Ordrigdom og store Afvigelser fra Skriftsproget

Ivar Aasen 1850

Orskifte, n. Ombytning af Ord, Forandringer i Udtrykket.

Ivar Aasen 1873

Ordskifte, n. Ombytning af Ord eller Udtryk. Ogsaa: Ordvexel. (Sjelden).

Knud Knudsen

Brevvexling, brev-skifte? Jfr. ord-s. Skifte ord, sk. brev, i likhed med skifte hug, kugler med hinannen. Ordskifte, i [norsk almuesmål, bygdemål] og hos Mol[bech], om samtale og »Debat«, forudsætter jo ordlaget at skifte ord, ɔ: at tale skiftevis. Det samme ligger i ordvexel, men som er tysk.

Debat, ordskifte, menings-strid, samråd [...], drøftelse. Ordskifte i [norsk almuesmål, bygdemål] er = ordbyte, ombytning av ord [...].

Disput, *ordkast, ordskifte (H[ans] D[ahl]; gl. n. orðaskipti, ɔ: „Ordvexel, Samtale”), uenighet, tvist [...].

	almenskole	ordskifte	setningskjede	bakstrev	bakstrever	riksmål	tonelag	hundreår	skriv	fræmhåldsskole	meningsskilnad	bakstreversk
Seip 1913	x	x										
Seip 1936	x	x	x	x	x	x	x					
Lundeby 1956	x	x		x				x				
Gundersen 1967	x	x		x	x	x	x					
Vinje 1972	x	x		x				x	x	x		
Lundeby 1975	x	x		x				x	x			
Skard 1976	x	x	x	x	x	x						
Halvorsen 1983		x		x								
Vikør 1990		x		x			x	x		x	x	
Lundeby 1995		x		x				x				
Otnes og Aamotsbakken 1999	x	x	x	x			x	x				
Vinje 2001		x		x	x							
Lundeby 2005		x			x							
Bull 2021	x	x		x								x